

PROFESSIONAL DEVELOPMENT SYSTEM: THE INDICATOR OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS

БІЛІКТІЛІКТІ АРТТЫРУ ЖҮЙЕСІ - ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ДАМУЫНЫҢ САПАСЫ

Kulbayeva BAKIT

Assoc. Prof. Dr. Aqtobe Baishev University, kulbaeva_1972@mail.ru

Қазіргі жағдайда қоғамның білім деңгейі мен интеллектуалдық әлеуеті ұлттық байлықтың маңызды құрамы ретіндегі сипатқа ие болды, ал адамның білімділігі, кәсіби икемділігі, шығармашылыққа талпынысы және қалыптан тыс жағдайларда әрекет ете білуі қоғамның тұрақты дамуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етуге шарт бола алады. Мұндағы, қажеттілік, қабілет, мүмкіндіктен туындайтын нәтиже даму мен ұмтылыс арқылы жүзеге асады. Олай болса, білім беруді дамыту процесінің әлемдік үрдіс дағдарысының кірігуі, дамыған елдердің стандартына деген ұмтылыс қоғам дамуындағы қажеттіліктер туындатуда. Бүгінгі өмір талабы сапалы, әрі терең білім беру жолдарын әлемдік дәрежеде ұйымдастыруды қажет ететіні баршаға белгілі. Бұл қажеттілікке жетудегі басты стратегиялық мақсат - адамзат жинақтаған білімді жай игеріп қана қою жеткіліксіз, соған сәйкес ақпарат негізінің артуы мен оның өсу модернизациясына ілесу болып табылады. Осы жауапты жұмысты іске асыруда басты жауапкершілік педагогтар қауымына жүктеледі.

Еліміздің бүгінгі мен ертеңі өскелең ұрпақ еншісінде. Осы ұрпақты бүгінгі таңда жан-жақты терең білдімді, интеллектуалдық деңгейі жоғары, өз бетімен ізденуге қабілетті етіп қалыптастырудың бірден бір жолы – оқушыны шығармашылыққа жетелеу. Бұл мұғалімнен терең біліктілікті қажет етеді.

Білім беру саласындағы дағдарыстан шығудың тағы бір жолы оқытушы білімін жүйелі көтеріп отыруы болып табылады. Қазіргі уақытта мұғалімдердің біліктілігін арттыру жүйесін түпкілікті өзгерту білім беруді жаңғырту үшін жалпы жүйелік маңызға ие. Қазақстан Республикасы бойынша мұғалімдердің біліктілігін арттыру жүйесін түпкілікті өзгерту мәселесімен «ӨРЛЕУ» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы АҚ айналысуда. ҚР ББЖҚБАРИ де Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына сай, жыл сайын шамамен 73,3 мың педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттырады.

Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының – басты стратегиясы, сапалы білімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, білім беру жүйесін басқарудың менеджменттік жүйесін дамытуна басты назар аударады. Бағдарламаның мақсаты айқын, міндеттері белгілі, іске асырылатын кезеңдері нақты, нысаналы индикаторлары, мен басты принциптері жүйелі. Бағдарламада «еліміздің болашақ экономикасының саяси және әлеуметтік, мәдени өркендеуінің тұғырнамасы – білім, соның ішінде, сапалы білімге ерекше мән беру» - атап көрсетілген. Соның ішінде сапалы білім беру біріншіден, оқыту үдерісіне қазіргі замануи әдістемелер мен технологияларды енгізу, екіншіден, педагог мамандығының сапасын арттыру, жаңа форматта мұғалімдердің біліктілігін арттыру, білімнің қоғам сұранысын қанағаттандырудағы сапалы білім беруде

әлемдік стандарттар деңгейіне дейін қол жеткізу керектігі атап көрсетілді.

Заманауи қоғамда білім адамның капиталы болып табылады. Елдегі білімді адамдардың санының көбеюі елдің мүмкіндігін арттыратыны даусыз. «Бәсекеге қабілетті дамыған ел болу үшін білімі жоғары ұлт болуымыз керек. Қазіргі заманда жай ғана сауатты болу жеткіліксіз, азаматтарымыз ең алдыңғы қатарлы құрал-жабдықтармен, ең заманауи өндірісте жұмыс істеу қабілеттерін әрқашан игеріп отыруы тиіс», - бұл «Қазақстан-2050» стратегиясында көрсетілген ұлттық білім беруді дамытудың жаңа тәсілдерінің жорамалдарының бірі. Бүгінгі күн мұғалімнің біліктілігін арттыруда жалпы қоғамдық мәселе ретінде қарастыру қажеттігі туған кезең. Біліктілік - бұл білімді меңгерудегі, тәжірибедегі білімділікті, құндылықты бейнелейтін жалпы қабілеттілік. Оқытушылардың сапалы білім беруі үшін міндетті түрде біліктілігін арттырып отырған жөн. Біліктілік арттыру курстары – оқытушының білімін шындай түсуімен қатар еңбегінің сапалы болуына өз септігін тигізеді және шығармашылықпен жұмыс істеуіне ықпал ететін негізгі фактор.

Ендеше сапалы білім беру бүгінгі күнде өзіндік ерекшелігі бар сұранысты қамтамасыз ететін орта болады. Мұндағы басты көрсеткіш индикаторы, мұғалім біліктілігіндегі кәсіби - тұлғалық деңгейі сапасының жоғары болуына ерекше назар аударады. Сапалы біліктілікті арттырудың басты ерекшелігі әлемнің ең үздік тәжірибелерін біліктілік арттыру жүйесіне біріншіден, біліктілікті арттыруда мұғалімдердің кәсіби деңгейінің сапасы қоғам сұранысына сай болуы; екіншіден, біліктілікті арттырудың сапасын қамтамасыз етуде әлемнің озық тәжірибелерін пайдалану үрдісін жалғастыру; үшіншіден, мұғалім мәртебесін көтеруде, білім беруді дамытудағы оның интеллектуальдық, кәсіби-тұлғалық сапалық деңгейлерінің үлесінің өсуіне жағдай жасау. Олай болса, педагогтардың кәсіби біліктілігін арттырудың сапалық категориясына белсенді оқытудың тиімді әдістері оқыту әдістемелерін жаңғырту, оқытудың қазіргі заманауи әдістемелерін енгізу (тьюторлық, менторлық, аниматорлық, модераторлық әдістер т.с.с) және де педагогтарды сындарлы ойлауға, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игертуге жағдай жасау; жобалар қорғауда, өзіндік жұмыстарда ғылыми-зерттеушілік қызметтегі белсенділікті дамытуды креативті қолдану болып табылады. Мұғалімнің біліктілігін арттырудағы сапасы педагогтың кәсіби даму және тұлғалық әлеуеті деңгейінің дамуына мүмкіндік береді, өйткені, мұғалімнің даму дәрежесі, мектептің даму сапасынмен анықталады. Батыс елдеріне белгілі американдық ғалымдар Виллис Д.Холи және Линда Валли зерттемелеріне сүйенсек, педагогтардың біліктілігін арттырудың жаңа 2 бағытын атап көрсетеді:

- *Біріншісі*, педагогтың оқыту және кәсіби-педагогикалық іс әрекетінің даму сапасы. Бұл, педагогтың тұлғалық және кәсіби өсу үдерісінің сапалық нәтижесі.

- *Екіншісі*, оқыту үдерісіндегі менеджмент. Мұның негізі педагог алған білімін, кәсіптік жоғары деңгейде белсенділік таныта отырып, іс-әрекетте қолдана алуды басқарау болып табылады – дейді ғалымдар.

Біліктілікті арттыру курстарында жоғары сапаға жету үшін мынадай міндеттерді белгілеуге болады:

1. Мұғалімнің шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай туғызу;
2. Мұғалімнің зерттеушілік мәдениетінің қалыптасуына қажетті бағыт-бағдар беру;
3. Шығармашылық ізденісі мен еңбегіне толық еркіндік бере отырып, оқыту ізгілендіру мақсатындағы талап, тілектерінің орындалуына өзіндік іс-тәжірибесін таратуға мүмкіндік туғызу;
4. Мұғалімнің қоғамдағы мәртебесі мен беделін арттыруға арналған іс-шараларды жиі ұйымдастырып отыру.

Мұндай зерттемелер мұғалімдердің кәсіби біліктер сапасын көтеруге толық теориялық-әдістемелік тұрғыда қажеттілігі мол. Біліктілікті арттыруда мұғалімнің сапалық көрсеткіштері: ол, білім беру саласындағы жаңалықтарды ендіру, жаңалықты ендіру

құндылықтары, білім беру саласына жаңалық ендіру концепциялары, мұғалімнің инновациялық даярлығын қалыптастыру заңдылықтары, ғылыми-әдістемелік жұмыс, озат педагогикалық тәжірибе мен инновациялық педагогикалық технологияларды үйрену, жинақтау, пайдалану, инновациялық психологиялық-педагогикалық зерттеулер нәтижесін іс-тәжірибеге кеңінен ендіру, әртүрлі инновациялық психологиялық-педагогикалық теория мен практиканың өзара байланысқан іс-әрекетін жүзеге асыру; педагогикалық инновациялық қозғалыс, инновациялық зерттеушілік ізденістер қажеттілігінен тұрады.

Жалпы, «сапа» ұғымының мәні кең, ол өнім, еңбек, тұрмыстық қызмет, денсаулық, білім, мәдениет, қоршаған ортадан бастап адам өмірінің сапасына дейінгі аралықты қамти отырып - нақты қажеттілікті қанағаттандыратын барлық сипаттамаларының жинақтығын анықтайтын норма болып отыр. Ал «сапа» ұғымының мәні кең, ол өнім, еңбек, тұрмыстық қызмет, денсаулық, білім, мәдениет, қоршаған ортадан бастап адам өмірінің сапасына дейінгі аралықты қамтиды. Мұның ішінде білім беру сапасына тоқталсақ, күні бүгінге дейін білім сапасын ағымдағы оқу жылының бағалары «жақсы», «өте жақсы» деген ұғымдардың пайыздық көрсеткіштерімен көрсетсек, ендігі сапа - нақты қажеттілікті қанағаттандыратын барлық сипаттамаларының жинақтығын анықтайтын норма деп атайды. (С.Е.Шишов, В.А.Кальней). Олар «Білім беру сапасы – әлеуметтік категория, бұл білім беру үрдісіне қатысушылардың білім беру мекемелері ұсынған білім беру қызметіне қанағаттану дәрежесі» деп түйіндесе. М.М.Поташник көзқарасы бойынша «Білім беру сапасы мақсат және нәтижеге байланысты, яғни мақсатқа жетуде оқушыны дамытуға болжанған әлеует аймағы» дейді. Білім беру сапасын зерттеуші ғалымдар (А.М.Моисеев., С.Е.Шишов., В.А.Кальней және т.б.) сапаның үш құрам бөлігінің бірігіу түсінігін жіктейді. Ол- ресурс сапасы, үрдіс сапасы және нәтиже сапасы. Мұндағы, ресурс сапасына жататындар: білім беру стандарты, оқу жоспарлары, бағдарламалар, оқытудың әдіс-тәсілі, оқытудағы тұлғаны дамыту, педагог кадрлар құрамы, білім беру мекемесінің құрылымы, материалдық техникалық база, құқықтық-нормативтік база, білім беруге жұмсалатын қаржы және білім беру мекемесі педагогтарының имиджі. Үрдіс сапасына жататындар: білім беру мекемесін дамыту және жүйелі басқару, оқу-тәрбие процесі, білімділік технологиялар, оқыту процессінде субъектінің жекелей мүмкіндігін жүзеге асыру, білім беру мекемесінің сыртқы ортамен өзара байланысы. Нәтиже сапасына жататындар: өзара біріккен құзырлылықты қалыптастыру, оқыту деңгейі, жеке тұлғаның физикалық, психикалық, адами денсаулық деңгейін дамыту, құндылыққа бағытталған қарым-қатынас, шығармашылыққа бағытталған іс-әрекеттегі қабілетті меңгерту, тұлғаны өз бетінше әлеуметтендіру және әлеуметтендіруге дайындау деңгейі, білім беруде жеке тұлғаны қанағаттандыруға бағытталған сұраныс.

Білім беру сапасы тұрақсыз, динамикалық үзіліссіз категория, ол әлеуметтік қоғам сұранысына қарай өзгеріп отырады. Білім беру сапасы өзіндік мақсат емес, адамның өмір бойы жетістікке жетуге бағытталған қабілеті. (Л.М.Голубева) Олай болса, болашақтағы білім беру сапасы адамның өмір сүру сапасына да байланысты болады деп ойлаймыз. Сапалық білім беру жағдайында ең алдымен мұғалімнің инновациялық біліктілік дағдысын қалыптастыру басты қажеттілік: ол, білім беру саласындағы жаңалықтарды ендіру, жаңалықты ендіру құндылықтары, білім беру саласына жаңалық ендіру концепциялары, мұғалімнің инновациялық даярлығын қалыптастыру заңдылықтары, ғылыми-әдістемелік жұмыс, озат педагогикалық тәжірибе мен инновациялық педагогикалық технологияларды үйрену, жинақтау, пайдалану, инновациялық психологиялық-педагогикалық зерттеулер нәтижесін іс-тәжірибеге кеңінен ендіру, әртүрлі инновациялық психологиялық-педагогикалық теория мен практиканың өзара байланысқан іс-әрекетін жүзеге асыру; педагогикалық инновациялық қозғалыс, инновациялық зерттеушілік ізденістер және т.б. Осыған орай білім беру жүйесінде жасалынып жатқан реформалар орта білім деңгейін жаңашыл бастамаға бағыттайды. Жалпы кәсіби педагогикалық біліктілікті арттыру , біріншіден, тұлғаның дербес ерекшеліктерін өздігінен жүзеге асыруының жоғары деңгейімен

және өзіндік стильде іс-әрекет ету қабілеттілігіне байланысты. Мұндай стиль жоғары оқу орнында оқып жүргенде қалыптаса бастайды және болашақта жетістіктерді қамтамасыз ететін өзіндік ерекшелігі бар тәсілдер жүйесін көрсетеді. Екіншіден, мұғалімнің педагогикалық әрекетінің, педагогикалық қарым-қатынасы мен тұлғалық құндылықтарының қалыптасқандығын айқындайтын кәсіби білім, білік, дағдының қажетті мөлшерін меңгеру, яғни, кәсіби-педагогикалық құзыреттілік – педагогтың кіріктірілген кәсіби-тұлғалық сипаттамасы ретінде анықталады. Қазіргі кезде мектепке әдіснамалық мәдениетті игерген, яғни, әдіснамалық ережелер туралы білім мен білікке, оларды проблемалық педагогикалық жағдаяттарды шешу үдерісінде қолдана білуге негізделген ойлау қабілеті ерекше тұлға керек. Өйткені қазіргі педагог тек ұйымдастырушы бола алмайды, ол басқарушы тұлға болуы тиіс.

Оқу орындарында педагогикалық процесте жүйелі түрде сапалы, жан-жақты білім берілу үшін мына жайттарды ескерген жөн:

- Оқытушының өз пәні бойынша біліктілігін көтеруді басты назарға алу;
- Қызметкер өткен біліктілік арттыру курстарын мазмұнына қарай жаңартып, араластырып отырған жөн;
- Курсты аяқтаған оқытушы біліктілігін өз тәжірибесінде тиімді пайдаланып және әріптестерімен тәжірибе алмасу тренингтерін өткізгені дұрыс.

Қорыта келе, мемлекетіміздің сапалы білім беру сұранысын қанағаттандыруға бағытталған іс-шаралар, педагог қауымының алдағы кәсіби дамуының сапасын көтеруге айқын көрсеткіш. Біліктілікті арттырудағы сапа - бір мақсатқа, бір мүддеге жетуге бағытталған, бірлескен іс – әрекет деуге болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан халқына жыл сайынғы жолдауы. Астана.
2. Қазақстан Республикасында 2011-2020 жылдарға дейінгі білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы, Астана. -2010.
3. Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе.-М.,1999.
4. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: М., -2006.
5. Кудайбергенова К.С. Методика развития профессиональной компетентности учителей. // Менеджмент в образовании . – 2010.-№3, - с.170-173.

